U nastojanju da pronađe apsolutno izvestan način za saznanje svih stvari koje se mogu saznati Dekart dolazi do intuicije: ona je proizvod zahteva za izvesnošću. Izvođenje zaključaka iz intuitivno saznatih premisa je intuitivno, samo po sebi jasno. Time se vrši prelaz na deduktivni oblik saznanja. Razlika je u tome što ovde postoje koraci iz kojih se izvodi zaključak : pristup je posredan, a ne neposredan kao kod intuicije ali samo zaključivanje je intuitivno. Drugi način saznanja, dedukciju, Dekart formuliše kao ²svo nužno zaključivanje koje se izvodi iz svega drugog što je sa izvesnošću saznato. ² [1]

Dedukcija se javlja zbog toga što ²se mnoge stvari sa izvesnošću znaju, mada same nisu očigledne, pod uslovom samo da se iz istinitih i poznatih principa dedukuju postupno i ničim neprekinutim kretanjem misli koja pojedinačnosti očigledno neposredno intuicijom sagledava : ne saznajemo mi drukčije nego tako vezu koja u drugome lancu spaja krajnju alku sa prvom, mada je jedan jedini pogled nesposoban da intuitivno sagleda sve srednje alke, od kojih zavisi ova povezanost, dovoljno je da ih sukcesivno prođemo i da se složimo da se sve pojedinačno od prve do poslednje međusobno povezuju. Ovde, dakle, razlikujemo duhovnu intuiciju (*intuitum mentis*) od dedukcije, koja je izvesna time što se u njoj izvesno kretanje ili sukcesija shvata, a u onoj nije tako; a osim toga, i time što dedukciji nije nužna aktuelna očiglednost kao intuiciji, već zajmi na izvestan način svoju izvesnost pretežno od pamćenja. Iz ovoga može se reći, prozilazi to da se stavovi, koji su neposredno zaključci iz prvih principa, saznaju sa raznih stanovišta čas intuicijom, čas dedukcijom; sami prvi principi samo intuicijom; dok naprotiv, daleki zaključci samo dedukcijom. ²

[2]

Međutim, baviti se istraživanjem istine, postaviti to sebi kao cilj nužno zahteva metodu, inače sve što se otkrije, otkriveno je slučajno: zbog toga je važna sprega intuicije i metode jer bez metode i sama intuicija postaje na neki način beskorisna. Metoda fokusira intuiciju: daje joj sadržaj.

²Pod metodom razumem izvesna i laka pravila čije tačno primenjivanje može svakom pomoći da *nikad lažno umesto istinitog ne pretpostavi*, i da, ne trošeći uludo napore duha svoga, već postupno, uvek razvijajući nauku, *postigne istinsko saznanje svega što je sposoban da sazna.* ²

[3]

Do zablude, stavljanja lažnog na mesto istinitog, a samim tim i do ne-postizanja svega što se može saznati dolazi, odnosno za svoj uzrok ima uočavanje pogrešnog puta ili neuočavanje puta uopšte koji bi nas do tog saznanja odveo. Sama metoda sastoji se od pravila čijom se ispravnom primenom na intuiciju i dedukciju dolazi do saznanja. Pogrešna primena pravila metode vodi u zabludu, nezavisno od same formalne valjanosti, izvesnosti, intuicije i dedukcije.

Metoda, dakle, zauzima centralno mesto u saznanju stvari i u Dekartovom sistemu uopšte. Međutim, koja je to nauka na koju Dekart primenjuje svoju metodu, koju on nauku izlaže predstavljajući svoju metodu? Odgovor je : univerzalnu matematiku (*mathesim universale*). ²Ova disciplina treba da sadrži prve rudimente ljudskog uma i da proširi svoju delatnost na izbijanje istina iz svih i svakog predmata; i, slobodno govoreći, ona je bolja od svih ljudskih prenošenih saznanja, pošto je izvor svih drugih. ²

[4]

Suština Dekartove metode jeste u tome da se složeni stavovi redukuju na prostije, do najprostijih, i da se zatim neposrednim intuitivnim sagledavanjem najprostijih stavova dođe do saznanja svih ostalih. ²Da bi se najprostije stvari razlikovale od složenih i da bi se redom ispitivale, treba u svakom redu stvari, u kojem smo jedne istine iz drugih neposredno dedukovali, osmotriti ono što je najprostije, i na koji je način od njega sve ostalo više ili manje, ili podjednako udaljeno. ² [5] Ovim pravilom se uspostavlja kriterijum na osnovu kog se ono najprostije i najočiglednije, a to je nivo intuicije, razlikuje od sveg drugog. Ovo previlo je po Dekartovom mišljenju praktično najkorisnije jer se njegovom primenom sve stvari mogu razvrstati u izvesne redove, tako da se stvari jednog reda mogu saznati putem nekog drugog reda, jedan red može biti izražen preko drugog, može se svesti na

drugi. U tom smislu Dekart razlikuje apsolutne (
absolutum
) od relativnih (
respectivum
) stvari.

²Apsolutno zovem sve ono što sadrži čistu i prostu prirodu o kojoj se i postavlja pitanje: kao što je sve ono što se smtra nezavisno, uzrok, prosto, opšte, jedno, jednako, slično, pravo i sl; i zovem ga pre svega najprostijim i najlakšim da bismo se njime koristili u našem rešavanju pitanja. ² [6] Apsolutno je, dakle, ono što je samom sebi dovoljno, bezodnosno i neposredno, kao i intuicija. ²Relativno je, naprotiv, ono što ima istu prirodu ili njen delić, po kome se može odnositi na apsolutno i po čemu se iz njega izvesnim redom može dedukovati; ali povrh toga sadrži u svom pojmu nešto drugo što zovem odnosima; tako sve ono što se zove zavisno, efekat, složeno, posebno, mnoštvo, nejednako, neslično, koso, itd.
²
[7]
Odnos apsolutnog i relativnog jeste odnos prostog i složenog, odnos intuicije i logike; složeno, relativno redukuje se na prosto, apsolutno. Apsolutno i prosto konstituišu relativno i složeno- intucija izgrađuje dedukciju. Što neka stvar ima više relacija time je ona više udaljena od apsolutnog, relativnija je. Saznanje svih relacija, to znaši njihovo međusobno razlikovnje i njihovu međusobnu povezanost i prirodni red pada ujedno sa saznanjem onoga što je najapsolutnije (
maxime absolutum
) polazeći pritom od onog što je poslednje (
ultimo
). Redukovanje relativnog na apsolutno podrazumeva se pritom pređu, upoznaju, svi međustepeni. Svaki naredni korak u nepredovanju

od relativnog ka apsolutnom apsolutniji je od svog prethodnika, tj. Manje je relativan. Dolazak do apsolutnog

podrazumeva upoznavanje svih relacija, to implicira poznavanje svih relata koji neku stvar konstituišu. Relati su upravo ono apsolutno.
²
A tajna svekolike ove metode je da se u svemu brižljivo zapaža ono što je najapsolutnije.
²
[8]
Na nivou apsolutnog nalazi se proste prirode (
naturas simplices):
one su predmet intuicije, premet čistog razuma. Proste prirode su ono što je u svakoj seriji

najprostije (
maximes simplex
), a sve ostalo iz njih se dedukuje, bilo neposredno bilo posredno (putem dva ili više različitih ali međusobno povezanih zaključaka); od broja tih zaključaka zavisi i udaljenost krajnjeg zaključka od najprostijeg stava. Upravo na ovome se temelji razlika između dedukcije i intuicije- intuicija je neposredno zaključivanje, dedukcija pak ima premise na osnovu kojih se podsredstvom intuicije izvodi zaključak. Razlika u tome što se dedukcija za razliku od intuicije moše formalno- logički predstaviti, u obliku silogizma. Dedukcija po svom obiku spada u domen ligike dok intuicija to nije. Deduktivni zaključci imaju formu dokaza (
demonstratio
): intuicija to nema, međutim sama izvesnost intuicije time se ni najmanje ne dovodi u pitanje. Ako nešto nije logično to ne znači da nije istinito. Misliti samo u skladu sa logikom znači ograničiti svoje mišljenje više nego što to ono treba da bude. Jednostavno, intuicija po svo obliku nije svodiva na obrazac zaključivanja formalne logike, već se naprotiv logika redukuje na intuiciju. Intuitivne istine transcediraju logiku: nesvodljive su na logičku formu. Pored toga i sama dedukcija shveta se dvoznačno, odnosno Dekart uvodi razliku između neposredne (
directe
) i posredne (
indirecte
) dedukcije. Neposredna dedukcija vezu između premise i zaključka uviđa intuitivno, bez dodatnih međukoraka; dok posredna dedukcija zaključak izvodi takođe intuitivno, s tom razlikom što postoji međustepen, još jedan korak između premisa i zaključka koji je čini posrednom. Posredna dedukcija ima formu silogizma, dokaza; dok kod neposredne dedukcije dolazi do kongruencije sa intuicijom. Neposredna dedukcija apsolutnija je od posredne; štaviše, neposredna dedukcija (intuicija) je ono apsolutno, dok je posredna relativna. Logika se može izreziti preko intuicije, jer je intucija od nje apsolutnija: posredna dedukcija se redukuje na neposrednu, indirektna se redukuje na direktnu, apsolutno na relativno, formalna logika na intuiciju.

Redukcija indirektne dedukcije na nivo intuitivne očiglednosti vrši se tako što se sukcesija sagledava simultano; intuitivno sagledavanje svakog člana lanca posrednih posledica jednog deduktivnog izvođenja daje samoj toj dedukciji, krajnjem zaključku, stepen intuitivne izvesnosti. Ako se ceo lanas posledica ne sagleda u potunosti dolazi do prekidanja lanca: time se uništava izvesnost zaključka. Verifikacija indirektne, posredne dedukcije (koja se obično sastoji od dugih lanaca posledica), i zbog slabosti pamćenja koje često nije u stanju da taj lanac obuhvati, zahteva pored pamćenja i stalno kretanje misli ili imaginacije [9] . Imaginacija *(imaginationis)* se trudi da simultano sagleda svaki

[1] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo III

[2] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo III

[3] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo IV, u originalu ne stoji kurziv

[4] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo IV

[5] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo VI

[6] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo VI

[7] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo VI

[8] Dekart, *Praktična i jasna pravila*, Pravilo VI

[9] Stalno kretanje misli i stalno kretanje imaginacije: prilikom sagledavanja svih posrednih veza jednog deduktivnog lanca dolazi do sažimanja ova dva termina s obzirom na njihovu funkciju.

singularni intuitivni član niza, lanca posledica, a svaki mora imati taj stepen izvesnosti; sve dok sam duh ne bude u stanju da sam, bez pomoći pamćenja, ceo lanac odjednom neposredno intuitivno sagleda. Posredna dedukcija podrazumeva sukcesiju: to implicira samu razliku intuicije i dedukcije. Izvesnost dedukcije temelji se na shvatanju sukcesije. Intuicija je naprotiv neposredna: ne postoji konsekucija zaključaka koje treba shvatiti. Imaginacija i mišljenje ne prelaze okvir dedukcije: ne uzimaju u obzir nista sto nije upotrebljeno u donosenju zaključaka –

predmet njihovog posmatranja su posredni članovi lanca, niza medjuzaključaka koji prethode krajnjem zaključku. Njihovom upotrebom dedukcija se svodi na intuiciju.

U slučaju kada se neko određeno saznanje ne može redukovati na intuiciju, zbog nemogućnosti našeg razuma da odjednom intuitivno obuhvati i razlikuje sve alke nekog drugog lanca primenjuje sa indukcija (*inductio*) ili dovoljno nabrajanje (*sufficient enumeration*). Indukcija po Dekartovom mišljenju predstavlja samo ono nabrajanje, ili način zaključivnja koji u odsustvu intuicije ili nemogućnosti da se ona primeni, predstavlja najizvesniji oblik saznanja ili dokazivanja. Ona je jedini ispravan način zaključivanja koji se može primeniti onda kada se sve veze silogizma odbace: idukcija se javlja onda kada se ne uviđa, intuitivno, da postoji nužna veza između premisa i zaključka, odnosno kada ne postoji neposredna intuitivna očiglednost koja spaja premise i zaključak. Onda kada razum nije sposoban da, zbog velike dužine lanca, sve alke singularno i simultano intuicijom obuhvati, a uviđa pritom vezu svake alke sa njom susednom, može se po Dekartovom mišljenju tvrditi da smo shvatili kako se poslednja alka sa prvom povezuje. Upravo ta nemogućnost da se sve alke istovremeno intuicojom obuhvate i sposobnost da se uvidi veza između svih alki jednog lanca jeste indukcija. Izvršiti indukciju znači znati nabrajati sve posredne zaključke jednog izvođenja. Razlika između intuicije i indukcije implicira, prema do sada rečenom, i različitu ulogu pamćenja (*memoria*) u donošenju zaključaka. Indukcija se temelji na pamćenju, dok intuicija u potpunosti ne zavisi od pamćenja.

2

Indukcija ne može u svojoj celini biti shvaćena od razuma...njena izvasnost zavisi na neki način od pamćenja, u kojem se moraju zadržati sudovi po pojedinim delovima koji su nabrojani, da bi se iz svih njih izveo jedan jedinstven zaključak.

2

[1]

Dedukcija nesvodiva na intuiciju jeste indukcija. Razlika između dedukcije i indukcije je u tome sto se kod dedukcije zaključivanje temelji na intuiciji, dok se kod indukcije zaključak bazira na nabrajanju (koje u potpunosti zavisi od pamćenja). Indukcija je dakle prepreka koja se nameće intuiciji da bi tu prepreku savladao Dekart je sintetizovao indukciju i intuiciju u jednu operaciju:

2

Kretanje misli koja pažljivo razmatra neposrednim intuitivnim sagledavanjem svaki pojedinačni predmet i istovremeno prelazi na drugu.

2

[2]

Pored poboljšanja izvesnosti induktivnog zaključka duh poznaje sbosobniji za pronalaženje drugih, tj. povećava se njegov domašaj.

Sjedinjavanjem intuicije i indukcije smanjuje se uticaj pamćenja na izvesnost zaključka dobijenog indukcijom: to implicira usavršavanje same indukcije, a postiže se stalnim i ponovljenim kretanjem misli: stalnim ponavljanjem deduktivnog postupka misao sve brz že i lakše obuhvata ceo niz operacija koje povezuju (razdvajaju) zaključak i početni stav. Na kraju se duh više ne služi pamćenjem već ceo postupak sagledava intuitivno. Na taj način se dedukcija svodi na intuiciji, tj. ²otklanja se njegova sporost i širi njegov domašaj.² [3]

Uloga metode zauzima centralno mesto u odredjivanju opsega ljudskog saznanja. Metoda se primenjuje na razum tako da od premene metode zavisi i stepen erudicije. U tom smislu, a i u skladu sa proučavanjem treba da bude sve širi tj. treba proučavati što veći broj posebnih nauka – time se i naše znanje dopunjuje. Opredeljenost za jednu nauku npr. matematiku direktno smanjuje opseg našeg saznanja, jer da bi se rešio jedan problem (a sam problem je složen i relativan, a rešiti ga znači redukovati ga na najprostije i apsolutno, jer jedino tako na nivou intuicije, stiče se izvesno saznanje) koji za to zahteva poznavanje i matematike i fizike, poznavanje samo jedne od ove dve nauke nedovoljno je da se teškoća savlada. Fokusiranost na jednu nauku ograničava i naše saznanje samo na oblast te nauke, jer samo probleme te nauke možemo neposredno intuitivno sagledati, dok onaj ko se bavi većim brojem nauka i ko istinu traži u svemu što se zbiva poseduje više znanja; jer veći broj problema može redukovati na intuitivnu očiglednost. U tom smislu *Pravilo VIII* Dekartove metode nalaže prekid istraživanja o slučaju kada se neki problem ne može neposredno intuitivno sagledati. [4]

Intuicija se ovde javlja kao kriterijum na osnovu kog se postavlja granica ljudskog saznanja: sve što se ne može svesti na intuiciju, odnosno, što se ne može neposredno intuitivno sagledati izvan je domašaja ljudskog saznanja. Intuicija je demarkaciona linija između ljudskog saznanja i stvari koje to saznanje transcedentiraju. Intuicija je, dakle, kriterijum izvesnosti, [5] tj. sve što se ne može intuicijom obuhvatiti (svesti na intuitivnu očiglednost) ne treba dalje ispitivati. [6]

Pored toga, Dekrt je zainteresovan i za pitanje šta je ljudsko saznanje i dokle se ono proteže. Jer [2]ispitati sve istine za čije saznanje je ljudski um dovoljan ... jeste ono što treba da jednom u svome životu učini svako ko iole voli istinu, pošto se u produbljenom ispitivanju ovoga nalaze istinsa oruđa saznanja i čitava metoda. [2] [7] Istins ko oruđe saznanja po Dekartovom mišljenju jeste čist razum (*intellectus purus*) : [2]

Nikakvo saznanje ne moze prethoditi razumskom, pošto od njega zavisi saznanje svega ostalog, a ne obratno. [2]

[8]

Do istog rezultata, čistog razuma,

[9]

Dekart dolazi i u *Meditacijama* . Oslobađajući razum, odnosno duh čulnosti, principom metodske sumnje, Dekart takođe dolazi do čistog razuma. Nivo čistog razuma jeste nivo intuicije; predmeti mišljenja tada su jasni i razgovetni, nesumnjivi, izvesni, pojmovi koji se mogu neposredno intuitivno sagledati. To je osnova za dedukciju, čijom primenom nastaje strog logički svet- svet izvesnosti. Međutim, ukoliko se sam razum ispravnom metodom valjano ne usmeri dolazi do zablude ili se sužava oblik saznanja. Istina ili laž jesu predmet razuma a često svoje poreklo imaju i u drugim instrumentima saznanja.

---

[1] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo XI

[2] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo XI

[3] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo XI

[4] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo VIII

[5] Saznati nešto jasno i razgovetno znači saznati to nešto intuitivno. Stavovi koji imaju

vrednost *clare et distinete* jesu intuitivni stavovi i prethode svakom znanju.

[6] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo VIII, II

[7] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo VIII

[8] Dekart, *Praktična i jasna pravila,* Pravilo VIII

[9] Pored čistog razuma Dekart utvrđuje još tri oruđa koja mogu biti korisna prilikom saznaja : mašta (*phantasia, imagination*), čula (*sensus*) i pamćenje (*memoria*).

KOMPLETAN RAD MOZETE SKINUTI SA OVOG LINKA: download